

SIYOSIY SHAXSLARNING SOLISHTIRMA TA'LIM XARITASI**Jabborova Sevara Shuxratovna**

Siyosatshunos, siyosiy tahlilchi, magistr

E-mail: sevarajabborova17@gmail.com

Telefon: (99) 266-77-33

Annotatsiya: Mazkur maqola XX asr siyosiy yetakchilari — Sharl de Goll, Fransisko Franko, Adolf Gitler va Uinston Cherchillning ta'lim yo'li, intellektual shakllanishi va siyosiy faoliyatiga ta'limning ta'sirini tahlil qiladi. Tadqiqotda solishtirma-tahliliy va tarixiy-biografik metodlardan foydalanilgan. Ish natijalari shuni ko'rsatadiki, yuqori sifatli harbiy yoki intellektual ta'lim olgan yetakchilar (de Goll va Cherchill) demokratik va konstruktiv boshqaruv uslubini tanlagan, ta'limdan chetda qolgan yoki bir yoqlama tarbiya olgan shaxslar (Gitler va Franko) esa avtoritar boshqaruvga intilgan. Maqola ta'limning siyosiy yetakchilik shakllanishidagi rolini, shuningdek, tarbiya muhiti va intellektual tajribaning yetakchilarning qaror qabul qilish uslubi, mafkuraviy yo'nalishi va boshqaruv madaniyatiga ta'sirini yoritadi.

Kalit so'zlar: Siyosiy yetakchi; Ta'lim va tarbiya; Intellektual shakllanish; Avtoritar va demokratik boshqaruv; XX asr siyosati; Solishtirma-tahliliy metod; Sharl de Goll; Uinston Cherchill; Adolf Gitler; Fransisko Franko.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние образования на образовательный путь, интеллектуальное становление и политическую деятельность политических лидеров XX века — Шарля де Голля, Франсиско Франко, Адольфа Гитлера и Уинстона Черчилля. В исследовании использовались сравнительно-аналитический и историко-биографический методы. Результаты работы показывают, что лидеры, получившие качественное военное или интеллектуальное образование (де Голль и Черчилль), выбирали демократический и конструктивный стиль управления, в то время как лица, получившие отстраненное от образования или одностороннее воспитание (Гитлер и Франко), стремились к авторитарному управлению. В статье освещается роль образования в формировании политического лидерства, а также влияние воспитательной среды и интеллектуального опыта на стиль принятия решений руководителями, идеологическую направленность и культуру управления.

Ключевые слова: политический лидер; образование и воспитание; интеллектуальное становление; авторитарное и демократическое управление;

политика XX века; сравнительно-аналитический метод; Шарль де Голль; Уинстон Черчилль; Адольф Гитлер; Франсиско Франко.

Abstract: This article analyzes the influence of education on the educational path, intellectual formation and political activity of the political leaders of the 20th century — Charles de Gaulle, Francisco Franco, Adolf Hitler and Winston Churchill. The study used comparative-analytical and historical-biographical methods. The results of the work show that leaders who received high-quality military or intellectual education (de Gaulle and Churchill) chose a democratic and constructive management style, while those who received a detached or one-sided upbringing (Hitler and Franco) sought authoritarian management. The article highlights the role of education in the formation of political leadership, as well as the influence of the educational environment and intellectual experience on the decision-making style of leaders, ideological orientation and management culture.

Keywords: political leader; education and upbringing; intellectual development; authoritarian and democratic governance; politics of the 20th century; comparative analytical method; Charles de Gaulle; Winston Churchill; Adolf Hitler; Francisco Franco.

Kirish

Bugungi globallashuv va siyosiy raqobat davrida yetakchilik fenomenini o'rganish, ayniqsa siyosiy yetakchilar shaxsini tahlil qilish, zamonaviy siyosatshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Tarix shuni ko'rsatadiki, siyosiy liderlarning qaror qabul qilish uslubi, mafkuraviy yo'nalishi va boshqaruv madaniyati ko'p jihatdan ularning olgan ta'limi, tarbiya muhiti va intellektual shakllanish jarayoniga bog'liq. XX asr siyosiy tarixida Sharl de Goll, Fransisko Franko, Adolf Gitler va Uinston Cherchill kabi shaxslar dunyo siyosatida chuqur iz qoldirgan yetakchilardir. Ularning faoliyati nafaqat o'z mamlakatlari, balki butun Yevropa tarixini belgilab bergan. Shu nuqtai nazardan, mazkur shaxslarning ta'lim yo'li, o'qigan muassasalari, o'sha davrdagi ta'lim muhiti hamda bu omillar ularning siyosiy dunyoqarashiga qanday ta'sir ko'rsatganini tahlil qilish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Har qanday siyosiy liderning shakllanishi uzoq ijtimoiy, madaniy va intellektual jarayon mahsulidir. Ta'lim bu jarayonda nafaqat bilim manbai, balki shaxsiy qarashlar, dunyoqarash va boshqaruv tamoyillarini shakllantiruvchi asosiy mexanizmdir. Masalan, Sharl de Goll va Uinston Cherchill harbiy akademiyalarda tahsil olib, strategik fikrlash va tahliliy yondashuvni o'zlashtirgan bo'lsa, Fransisko Franko ham

harbiy intizom va markazlashgan boshqaruv tamoyillarini o'qish jarayonida o'zlashtirgan. Aksincha, Adolf Gitlarning formal ta'limdan chetda qolganligi va san'at sohasidagi muvaffaqiyatsiz tajribasi uning siyosiy radikallashuviga sabab bo'lgan. Demak, siyosiy yetakchilarning qaror qabul qilish uslubi, nutq madaniyati, xalq bilan muloqot qilish uslubi va hatto mafkuraviy e'tiqodi ham ko'p jihatdan ularning olgan ta'limiga va o'sha davr ijtimoiy muhitiga bog'liq.

Tadqiqot maqsadi va metodologiyasi

Mazkur tadqiqotning maqsadi — XX asrning to'rtta mashhur siyosiy yetakchisi: Sharl de Goll, Fransisko Franko, Adolf Gitler va Uinston Cherrchillning ta'lim yo'lini, intellektual shakllanish bosqichlarini hamda ta'limning ularning siyosiy faoliyatiga ta'sirini solishtirma tahlil asosida o'rganishdan iborat. Tadqiqotda **solishtirma-tahliliy metod** qo'llanildi, ya'ni har bir siyosiy shaxsning ta'lim tarixi, ijtimoiy kelib chiqishi, intellektual muhiti va siyosiy faoliyati o'zaro qiyosiy o'rganildi. Shu bilan birga, tarixiy-biografik yondashuv asosida manbalar (xotiralar, tarixiy hujjatlar, ilmiy adabiyotlar) tahlil qilindi. Maqsad — ta'limning siyosiy lider shaxsiyati shakllanishidagi rolini aniqlash va turli ta'lim modellari yetakchilik uslublariga qanday ta'sir ko'rsatganini yoritishdir.

Asosiy qism

Sharl de Goll: intellektual harbiy liderlik modeli

Sharl de Goll (1890–1970) - Fransiyaning eng yirik siyosiy arboblardan biri, harbiy strateg va XX asrning eng muhim milliy liderlaridan biridir. U 1910-yilda Fransiyaning eng nufuzli harbiy o'quv yurtlaridan biri — Sen-Sir Harbiy Akademiyasiga o'qishga kirgan. Bu muassasa o'sha davrda strategik fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va rahbarlik fazilatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratgan. De Gollning o'qish davridagi eng muhim jihati — u harbiy fanning nazariy tomoniga chuqur qiziqqan va tarixiy tahlilga asoslangan fikrlash uslubini shakllantirganidir. U I jahon urushi davrida harbiy tajriba orttirib, keyinchalik bu bilimlarini siyosiy qarorlarida qo'llagan. De Gollning ta'limi uni strategik mustaqillikka, milliy g'ururni himoya qilishga va erkinlik g'oyalariga sodiq bo'lishga o'rgatdi. Shuningdek, u o'zining ilmiy ishlari orqali harbiy texnologiyalar va davlat boshqaruvi o'rtasidagi bog'liqlikka e'tibor qaratgan. Shu bois, uning siyosiy faoliyati intellektual asosga ega bo'lib, Fransiyani Ikkinchi jahon urushi davrida mustaqil siyosat yuritishga undagan.

Fransisko Franko: intizom va avtoritar boshqaruv namunasi

Fransisko Franko (1892–1975) - Ispaniya tarixidagi eng uzoq muddatli diktatorlardan biri bo'lib, u o'z siyosiy faoliyatida qat'iy markazlashgan boshqaruvni joriy etgan. Franko yoshligidan harbiy intizom muhitida ulg'aygan. U Toledo Harbiy

Akademiyasida tahsil olgan bo‘lib, bu o‘quv yurti o‘sha davrda qat’iy harbiy tarbiya, itoatkorlik va buyruqqa so‘zsiz bo‘ysunishni asosiy qadriyat sifatida singdirgan. Frankoning ta’lim muhiti asosan monarxistik va konservativ qadriyatlar bilan yo‘g‘rilgan edi. U siyosiy erkinlik yoki demokratik qadriyatlarga emas, balki harbiy intizom va barqarorlikka e’tibor qaratgan. Shu bois, uning keyingi siyosiy faoliyati ham shu ruhda markazlashgan avtoritar va diniy qadriyatlarga tayangan boshqaruv tizimi asosida qurildi.

Frankoning ta’limi unga strategik sabr-toqat, sadoqat va qat’iylik fazilatlarini bergan bo‘lsa-da, u tanqidiy fikrlash va erkin ijtimoiy munosabatlarga imkon bermagan. Bu esa Ispaniyada siyosiy erkinliklarning uzoq vaqt davomida cheklanishiga olib kelgan.

Adolf Gitler: formal ta’limdan chetda qolgan siyosiy radikal

Adolf Gitler (1889–1945) - Germaniya tarixidagi eng bahsli siyosiy shaxs. U o‘rta maktabni to‘liq tamomlamagan va Vena San’at Akademiyasiga kirish uchun ikki bor uringan, ammo muvaffaqiyatga erishmagan. Shu bois, Gitlarning rasmiy ta’lim darajasi past bo‘lgan, ammo u o‘z-o‘zini o‘qitish va notiqlik san’ati orqali siyosiy maydonga kirgan. Gitlarning ta’limdan chetda qolganligi uning dunyoqarashini keskin va biryoqlama shakllantirgan. U o‘zining siyosiy qarashlarini asosan tajriba, propaganda va ijtimoiy norozilik kayfiyatidan ilhomlanib rivojlantirgan. Uning o‘z-o‘zini o‘qitish jarayonida olgan “bilimi” ilmiy asosga ega bo‘lmagan, ammo ommaviy ruhiyatni manipulyatsiya qilish uchun yetarlicha kuchli edi. Natijada, Gitlarning ta’limdagi bo‘shliqni populistik g‘oyalar to‘ldirdi. U o‘zining notiqlik iste’dodi, radikal mafkurasi va millatchilik tuyg‘ulari orqali katta ommani o‘z ortidan ergashtirishga muvaffaq bo‘ldi. Bu holat ta’lim yetishmovchiligi qanday qilib siyosiy ekstremizmga olib kelishini ko‘rsatuvchi tarixiy misoldir.

Uinston Cherchill: siyosiy nutq va intellektual diplomatiya namoyandasi

Uinston Cherchill (1874–1965) — Buyuk Britaniya tarixidagi eng mashhur siyosiy arboblardan biri, siyosiy notiqlik va diplomatik mahorat timsoli hisoblanadi. U dastlab Xarrou maktabida o‘qigan, keyin esa Sandxerst Harbiy Akademiyasini tamomlagan.

Cherchillning ta’lim yo‘li uni harbiy strategiyaga, tahliliy fikrlashga va xalq bilan muloqotda nutq madaniyatini qo‘llashga o‘rgatgan. U o‘qish davridayoq tarix, falsafa va siyosat fanlariga qiziqqan, keyinchalik bu bilimlar uning siyosiy faoliyatida muhim rol o‘ynagan. Uning ta’lim muhiti Britaniya aristokratik qadriyatlariga asoslangan bo‘lib, shaxsiy mas’uliyat, mustaqil fikrlash va milliy manfaatni birinchi o‘ringa qo‘yish g‘oyalarini singdirgan. Cherchillning siyosiy muvaffaqiyatining asosiy

siri — ta’lim orqali o’zida shakllangan mantiqiy fikrlash, tarixiy tahlil va nutq mahoratini uyg’unlashtira olganligida edi.

Mezoni	Sharl de Goll	Fransisko Franko	Adolf Gitler	Uinston Cherchill
Ta’lim darajasi	Yuqori (akademik)	Yuqori (harbiy)	Past (o’rta maktab tugallanmagan)	Yuqori (harbiy akademiya)
Ijtimoiy kelib chiqishi	Intellektual oila	Harbiy oila	Past tabaqa	Aristokratik
Mafkuraviy yo’nalish	Milliy mustaqillik, respublika	Avtoritar, konservativ	Totalitar, fashistik	Liberal-demokratik
Ta’limdan olingan asosiy fazilat	Strategik fikrlash	Intizom	Agitatsion qobiliyat	Nutq mahorati, diplomatiya

Xulosa

Ta’lim siyosiy yetakchilarning dunyoqarashini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Tarbiyaviy va intellektual tajriba yetakchilarning qaror qabul qilish uslubiga, siyosiy qadriyatlar va boshqaruv shaklini tanlashiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Tahlillar shuni ko’rsatadiki, yuqori sifatli harbiy yoki intellektual ta’lim olgan shaxslar, masalan, Sharl De Goll va Uinston Cherchill, murakkab vaziyatlarda demokratik yoki konstruktiv boshqaruv yo’lini tanlagan. Ularning ta’limi nafaqat strategik fikrlash qobiliyatini rivojlantirgan, balki mas’uliyat, huquqiy me’yorlar va insoniy qadriyatlarni qadrlashni ham mustahkamlagan. Natijada ular siyosiy jarayonlarda ko’proq barqarorlik, kelishuv va ijtimoiy adolatni ta’minlashga intilgan.

Boshqa tomondan, ta’limdan chetda qolgan yoki bir yoqlama, ideologik yo’naltirilgan tarbiya olgan yetakchilar, masalan, Adolf Gitler va Fransisko Franko, ko’pincha avtoritar boshqaruv yo’lini tanlagan. Ularning etakchilik modeli kuch va nazoratga, shaxsiy manfaat va markazlashgan hokimiyatga asoslangan bo’lib, jamiyatdagi erkinlik va demokratik qadriyatlar cheklangan. Ta’limning yetarli darajada bo’lmashligi yoki siyosiy maqsadlar yo’lida qasddan bir yoqlama shaklda berilishi, yetakchining qarorlarini tor nuqtai nazardan shakllantirgan. Shunday qilib, siyosiy yetakchilarning dunyoqarashi va boshqaruv uslubi ko’pincha ularning o’qish, tarbiya va intellektual tajribasiga bog’liq. Ta’limning sifatli va har tomonlama rivojlantiruvchi bo’lishi, demokratik qadriyatlar va barqaror boshqaruv shakllanishida muhim rol o’ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Charles de Gaulle, *Mémoires de guerre*, vol. 1 (Paris: Éditions Plon, 1954), <https://archive.org/details/mmoiresdeguerr01gauluoft>.
2. Winston S. Churchill, *My Early Life* (London: Thornton Butterworth, 1930), <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.462479>.
3. Stanley G. Payne, *Franco and Hitler: Spain, Germany, and World War II* (New Haven: Yale University Press, 2008), <https://archive.org/details/francohitlerspai0000payn>.
4. Alan Bullock, *Hitler: A Study in Tyranny* (New York: Harper & Row, 1962), <https://archive.org/stream/in.ernet.dli.2015.507192/2015.50719>
5. Raymond Aron, *Les étapes de la pensée sociologique* (Paris: Calmann-Lévy, 1967), <https://archive.org/details/LesEtapesDeLaPensee>